

Marjanucz László (coord.), A SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM ÉS ELŐDEI TÖRTÉNETE. II. RÉSZ: A KOLOZSVÁRI EGYETEM TÖRTÉNETE AZ ALAPÍTÁSTÓL A SZEGEDI ÚJRAKEZDÉSIG 1872–1921 = ISTORIA UNIVERSITĂȚII DIN SZEGED ȘI A INSTITUȚIILOR CARE A PRECEDAT-O, PARTEA A II-A: ISTORIA UNIVERSITĂȚII CLUJENE DE LA ÎNTEMEIERE PÂNĂ LA RELUAREA ACTIVITĂȚII SALE ÎN SZEGED 1872–1921, Szeged, Szegedi Egyetemi Kiadó, 2022, 786 p.

Recenzat de BEKE IBOLYA
 Biblioteca Județeană „Octavian Goga” Cluj
 ibolya.beke@bjc.ro

Al doilea volum din seria care reconstituie istoria Universității clujene¹, monografia publicată de editura Universității din Szeged, este rezultatul colaborării dintre Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj și Universitatea din Szeged (din 2017), însumând studiile a 16 cercetători consacrați din România și Ungaria.

Redactorul-șef, profesorul conferențiar habilitat Marjanucz László, șef de catedră la Universitatea din Szeged, și redactorii, conferențiarul universitar habilitat Antal Tamás (Szeged) și Vajda Tamás, director la Arhivele Universității din Szeged, au elaborat structura volumului ilustrată în pagina de cuprins (p. 5-11), împreună cu lista imaginilor și indicele numelor. Remarcabilul material fotografic a fost ales de Vajda Tamás (74 fotografii reprezentând clădiri și profesori ai universității din Cluj).

Este de menționat faptul că reprezintă prima lucrare recentă, referitoare la istoria Universității din Cluj, care introduce surse de arhivă în cercetare (Fondul Rectoratului, Fondul Facultății de Litere, precum și evidențele cuprinzând datele personale și opțiunea pentru cursuri a studenților, evidența celor care au obținut titlul de doctor,

informații preluate din fondurile Direcției Județene Cluj a Arivelor Naționale, precum și Fondul Facultății de Medicină de la Direcția Județeană Mureș a Arivelor Naționale, din colecția Arhivei Eparhiei Reformate din Cluj, arhivele personale ale diversilor profesori clujeni, dar și colecția valoroasă de manuscrise a Bibliotecii Academiei în care se regăsesc 10.000 de pagini de cursuri universitare). Bibliografia (p. 723-757), semnalată la sfârșitul monografiei, va veni, cu siguranță, în sprijinul viitorilor cercetători interesați de istoria Universității sau a Clujului.

Față de lucrările de specialitate anterioare care prezintă istoria Universității din Cluj, lucrarea de față lărgește orizontul cercetării prin aducerea în față cititorilor a unor noi teme, precum relația Universității cu orașul, influența acesteia asupra construcției și modernizării sale, rolul profesorilor universitari în viața politică și economică a urbei sau viața studențească clujeană.

În primul capitol al lucrării, *De la întemeiere până la denumire [Az alapítástól a névadásig]*, Mariska Zoltán prezintă procesul de înființare a Universității, predecesoarele (Academia de Drept și Institutul Medico-Chirurgical), precum și

¹ Primul volum, *A Báthory-egyetemtől a Kolozsvári Tudományegyetemig, 1581–1872 [De la Universitatea Báthory până la Universitatea din Cluj, 1581–1872]*,

apărut în 2011, cuprinde istoria vieții universitare de la Cluj în perioada 1581-1872. Autori: Szögi László – Varga Júlia.

formarea structurii și a modelului administrativ al Universității. În capitolul *Sistemele de ocupare a posturilor în universitate*, autorul clarifică atribuția fiecărui participant la procesul de învățământ – de la profesor până la preparator. Partea referitoare la *Dificultățile celor zece ani abordează și relația cu Spitalul Carolina și colecțiile Societății Muzeului Ardelean [Erdélyi Múzeum-Egyesület]*. Autorul caută răspuns și la o întrebare interesantă: de ce profesorii numiți pe o catedră din Cluj considerau că activitatea lor în cadrul noii universități era „doar a situație provizorie” (p. 46).

Gaal György, filolog și istoric al Clujului, autor a două volume care tratează istoria Universității din Cluj (*Egyetem a Farkas utcában: a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem előzményei, korszakai és vonzatai* [Universitate pe strada Lupilor: predecesorii, etapele dezvoltării și atracțiile], apărute în 2002, respectiv 2012 și *A tudományosság fellegvára* [Citadela științei], din 2022), dar și a multor studii și lucrări de istorie locală, rezumă cercetările sale minuțioase de istorie locală în studiul *Loturi, clădiri, construcții – unde s-a derulat activitatea didactică* [Telkek, épületek, építkezések – ahol az egyetemi munka folyt]. Aceste analizează modul în care edificiile noii universități au modificat și au contribuit la aspectul urbei.

În anul înființării, 1872, Universitatea deținea două clădiri, iar până la sfârșitul războiului numărul acestora a ajuns la 38. Studiul, generos în detalii, oferă ocazia celor interesați să-și formeze o imagine clară despre acele clădiri și spații în care, „în ciuda unor compromisuri puternice” (p. 51.), Universitatea din Cluj și-a deschis porțile în 1872. Totodată, se face referire la cele trei clădiri care au adăpostit cele 160 de paturi ale Spitalului Carolina, situat în Piața Muzeului din Cluj, unde, din cauza lipsei celor mai elementare norme de igienă, s-au tratat doar cei mai săraci dintre locuitori. Până și intervențiile chirurgicale erau efectuate la domiciliul pacientului, unde riscul de infecții era

mai scăzut. Cu multe amănunte interesante sunt descrise și celelalte clădiri în care a funcționat Universitatea după înființare – clădirea Liceului catolic, închiriat de la Statusul catolic de pe strada Kogălniceanu, vizavi de clădirea principală, unde erau atât sălile de curs ale Facultății de Drept, cât și Institutul de Autopsie, apoi cele două clădiri baroce ale iezuiților aflate la intersecția străzilor Kogălniceanu și Universității, clădirile Institutului Botanic și al Institutului Zoologic din Grădina Mikó, închiriate de la Societatea Muzeului Ardelean.

Un adevărat specialist în istoria Clujului, sprijinindu-se pe surse de arhivă, dar și pe alte texte contemporane (discursuri ale rectorilor, publicații seriale), autorul prezintă marile construcții din perioada 1880-1902 (finalizate până în 1917): Institutul de Chimie, clădirile Institutelor de Anatomie și Fiziologie, iar, mai apoi, prin demolarea celor două clădiri vechi iezuite, construirea clădirii centrale, clinicele, Biblioteca Universitară, Institutul de Zoologie, precum și Mensa Academica – edificii caracteristice urbei.

Capitolul referitor la istoria Rectoratului, *Rectori și Rectoratul* [Rektorok, Rektori Hivatal], bine documentat, cu exemple concrete (studiul lui Mátyás Zoltán și Vajda Tamás) deschide un nou subiect în cercetarea istoriei Universității. Se clarifică teme precum procedura de alegere a rectorilor, competențele rectorilor, ale Rectoratului (limitate de Ministerul Învățământului și al Cultelor), precum și atribuțiile prorectorilor și ale Comisiei Academice. Lista rectorilor și a prorectorilor, anexă a monografiei, a fost realizată de Vajda Tamás.

În structura monografiei, următoarea unitate cuprinde studiile care prezintă istoria celor patru facultăți.

În capitolul *Facultatea de Drept și Științe Politice* [A Jog- és Államtudományi Kar], co-autorii Antal Tamás și Balogh Elemér construiesc relatarea despre istoria facultății în jurul biografiei și personalității celor 41 de profesori, referindu-se

la cursurile predate și interesele profesionale ale acestora. Pe lângă probleme precum predarea și examinarea studenților de la Cluj, în comparație cu Universitatea din Budapesta, autorii abordează și teme precum scutirea de la plata taxelor universitare a studenților sau înscrierea studentelor la facultate (în cazul Facultății de Drept doar din 1912 și doar la specializarea Contabilitatea statului).

În secvența care tratează istoria *Facultății de Medicină* [Orvostudományi Kar], autorul Mariska Zoltán prezintă specializările și acei profesori care au reprezentat diversele catedre în perioada 1872-1921 (43 de biografii în total): carierele profesionale până la numirea la catedră, detaliile legate de numire (inclusiv familia de origine și statutul social al acesteia), activitatea didactică, profesională și socială a profesorilor. Totodată, urmărește cariera acestora și după plecarea de la Universitatea clujeană.

Istoria învățământului superior de farmacie este reconstituită de Péter H. Mária [Gyógyszerészkapcsolata] printr-o analiză bazată pe surse de arhivă și bibliografie de specialitate. Autoarea analizează învățământul farmaceutic clujean (împărțit între două facultăți – cea de medicină și cea de științele naturii) în contextul normelor legislative de la aceea vreme. Dincolo de materiile și profesorii care au predat această specializare, autoarea prezintă evoluția numărului de studenți înscriși la această facultate, locul nașterii, proporția studenților de origine transilvăneană sau de sex feminin, precum și datele referitoare la cei care au obținut titlul de doctor în farmacie în perioada 1872-1919.

Facultatea de Filosofie, Litere și Istorie [Bölcsészet-, Nyelv- és Történettudományi Kar] a fost una dintre cele patru facultăți cu care a funcționat instituția de la înființarea din anul 1872. Toth Szilárd, autorul studiului, reconstituie istoria tuturor specializărilor din cadrul facultății prin cercetarea biografiei a 41 de profesori: pe lângă

studiiile, activitatea literară și științifică, acordă atenție și modului prin care acești profesori au cooptat studenții în cercetare, lansându-i în cariera științifică. În continuare, studiul analizează activitatea socială, economică și politică a profesorilor universitari.

Capitolul *Facultatea de Matematică și Științele Naturii* (Matematika- és Természettudományi Kar, autori Hannus István, Wanek Ferenc și Erdélyi László) surprinde procesul formării și clădirii ei, fiind prima facultate de matematică în cadrul unei universități din Ungaria. Autorii prezintă catedrele facultății și biografia profesorilor, activitatea științifică deschizătoare de drumuri noi, recunoscută internațional, a profesorilor care au predat la Cluj, precum și evoluția instituțiilor afiliate care asigurau orele de laborator.

În studiile intitulate *Legăturile dintre Asociația Muzeului Ardelean și universitatea clujeană* [Az Erdélyi Múzeum-Egyesület és a kolozsvári egyetem kapcsolata] și *Istoria bibliotecii universitare din Cluj* [A kolozsvári egyetemi könyvtár története], Sipos Gábor prezintă relația dintre Asociație și Universitate (așezarea și dezvoltarea colecțiilor, probleme de personal).

Conform contractului dintre Ministerul Cultelor și al Instrucției și Asociația Muzeului Ardelean, încheiat în anul 1872, universitatea nou-înființată la Cluj, împreună cu celelalte colecții (Colecția de Științe ale naturii, Muzeul de Numismatică), care au rămas în proprietatea Asociației, avea dreptul de a folosi și biblioteca acesteia. Importanța acestei colaborări este subliniată prin faptul că, orașul Cluj a fost ales să găzduiască o universitate nou-înființată tocmai datorită existenței acestor colecții ca bază de cercetare.

Descrierea Bibliotecii Universitare (Sipos Gábor) este una cuprinzătoare, bazată pe o vastă literatură de specialitate din care reiese evoluția detaliată a bibliotecii – pornind de la sala iluminată cu lumânări de la parterul colegiului iezuit, unde

biblioteca găzduia cele 34.156 de volume ale asociației și cele 11.134 ale universității. Astfel, sub conducerea lui Erdélyi Pál, colecțiile ajung la 150.000 volume până la finalizarea clădirii noi, terminată în 1909 (148.946 volume în 1907).

Rolul Universității și al profesorilor universitari în dezvoltarea infrastructurii (apă curentă, iluminat electric) Clujului este analizat de Toth Szilárd în capitolul *Legătura dintre universitate, oraș și Transilvania* [Az egyetem, a város és Erdély kapcsolata]. Elita universitară, numărând peste 100 de profesori, se regăsea în număr mare în conducerea orașului (39 de profesori universitari și un chestor universitar au fost identificați de autor printre deputații și virilistii orașului), dar și în consiliile de administrație ale unor bănci și societăți comerciale, dintre care se remarcă, de exemplu, statisticianul Vályi Lajos, virilist al orașului în perioada 1886–1918, având acțiuni la 8 instituții financiare sau societăți comerciale.

Un caracter aparte are subcapitolul care analizează, pe baza surselor de arhivă, presă contemporană și pagini de jurnale, efectul Primului Război Mondial asupra orașului și a funcționării Universității: probleme de aprovizionare cu alimente, inflație, valul de refugiați, plecarea studenților în război, tratarea soldaților răniți în spitalele Universității, activitatea didactică continuată în condiții inumane. Totodată, semnalează unele aspecte pozitive ale momentului, precum: înflorirea sectorului de servicii, a presei sau creșterea impresionantă a numărului de studente la facultate.

Karády Viktor realizează profilul colectiv al societății universitare în studiul *Studenții universității* [Az egyetem diáksága], comparând datele referitoare la compoziția confesională și cea a vorbitorilor de diferite limbi materne și cele referitoare la condițiile de studiu ale studenților

clujeni cu situația din Ungaria și Transilvania, căutând particularitățile transilvănene.

Institutul Pedagogic, care funcționa pe lângă Facultatea de Filosofie, Litere și Istorie și Facultatea de Matematică și Științe Naturale a examinat în jur de 2.000 de viitori profesori până în anul 1918. Partea referitoare la *Istoria pregătirii pedagogice și a școlilor de practică pedagogică* [A tanárképzés és a gyakorlóiskola története] este scrisă de Vajda Tamás. Autorul prezintă structura Institutului Pedagogic, în cadrul căruia, la început, funcționau trei grupe (filosofie clasică, istorie-geografie, matematică-științe ale naturii, din 1874 adăugându-se și geometria), bugetul instituției și realizează analiza comparativă cu Institutul Pedagogic de la Budapesta, având în vedere numărul studenților de la fiecare specializare în parte, originea etnică, regiunea de origine și confesiunea acestora.

Tematica *Asociațiile studențești și de caritate la universitatea clujeană* [Diákegyesületek, diájkjóléti intézmények a kolozsvári egyetemen] nu a avut parte de atenția cercetătorilor în trecut, de aceea studierea asociațiilor studențești, a mijloacelor de autoeducare și auto-reprezentare a tineretului, umple un gol. Autorul, Osváth Zsolt, face cunoscută activitatea Cercului Studențesc din Cluj, o asociație cu caracter general (cercetând și analele acestuia) și a altor asociații culturale sau de caritate. Acordă un loc important în studiul său și publicațiilor studențești. După trecerea în revistă a activității în cadrul asociațiilor de studenți, autorul urmărește cariera ulterioară a liderilor și a redactorilor revistelor studențești.

Monografia și istoria Universității Regale Maghiare „Francisc Iosif” la Cluj, se încheie cu studiul coautorilor Vekov Károly și Vincze Gábor (*Sfârșitul la Cluj, mutarea la Szeged – Kolozsvári végjáték, Szegedre kerülés*), care utilizează și surse inedite, nepublicate (relatări, amintiri, jurnale ale martorilor).

Studiile sunt intercalate între introducerea și postfața redactorului-șef, Marjanucz László, și următoarele rezumatele în limbile română și engleză ale lui Blazovich László, președintele Comitetului pentru Studierea Istoriei Universității, Szeged.

Volumul, impresionant ca întindere, număr de colaboratori și nivel al cercetării, poate fi o lectură utilă atât pentru profesioniști, cât și pentru cei interesați de istoria orașului și a Universității din Cluj.